

XORIJIY TILLARNI O‘QITISHDA MOTIVATSIYANING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Shadmanbekova Kamola Abdulazizovna,

TDIU “Xorijiy tillarni o‘qitish” kafedrasida katta o‘qituvchisi

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18513805>

Annotatsiya. Ushbu maqolada xorijiy tillarni o‘qitishda motivatsiyaning ta’lim samaradorligiga ta’siri tahlil qilinadi. Globallashtirish sharoitida xorijiy tillarni egallash shaxsning intellektual, madaniy va kasbiy rivojlanishida muhim omil hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, kommunikativ yondashuv, autentik materiallar hamda raqamli vositalardan foydalanish talabalar motivatsiyasini oshirishga xizmat qiladi. Maqolada xorijiy til ta’limida motivatsiyani rivojlantirish ta’lim sifatini oshirishning muhim omili ekanligi haqida fikr yuritiladi.

Kalit so‘zlar: motivatsiya, xorijiy til, talaba, jarayon, rivojlanish, ta’lim, pedagogik.

Abstract. This article analyzes the impact of motivation on the effectiveness of foreign language teaching. In the context of globalization, mastering foreign languages is an important factor in an individual’s intellectual, cultural, and professional development. The use of modern pedagogical technologies, communicative approaches, authentic materials, and digital tools contributes to increasing students’ motivation. In this article is discussed about developing motivation in foreign language education and it is key factor in improving the quality of education.

Keywords: motivation, foreign language, student, process, development, education, pedagogical

Аннотация. В данной статье анализируется влияние мотивации на эффективность обучения иностранным языкам. В условиях глобализации овладение иностранными языками является важным фактором интеллектуального, культурного и профессионального развития личности. Использование современных педагогических технологий, коммуникативного подхода, аутентичных материалов и цифровых средств способствует повышению мотивации обучающихся. В статье обосновывается, что развитие мотивации в обучении иностранным языкам является одним из ключевых факторов повышения качества образования.

Ключевые слова: мотивация, иностранный язык, студент, процесс, развитие, образование, педагогический.

Kirish. Globallashtirish sharoitida xorijiy tillarni bilish shaxsning intellektual, madaniy va kasbiy rivojlanishida muhim omilga aylanib bormoqda. Xususan, ingliz, nemis, fransuz, xitoy kabi xorijiy tillarni o‘rganish nafaqat kommunikativ ehtiyojni qondiradi, balki ta’lim oluvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi, xalqaro maydonda raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga xizmat qiladi. Biroq xorijiy tilni o‘rganish jarayoni murakkab, ko‘p bosqichli va doimiy mashqni talab qiladigan faoliyat bo‘lgani sababli unda **motivatsiya** muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo‘ladi. Pedagogika va psixologiya fanlarida motivatsiya ta’lim samaradorligini belgilovchi asosiy ichki mexanizm sifatida talqin etiladi. Ayniqsa, xorijiy tillarni o‘qitishda motivatsiyaning yetarli darajada shakllanmasligi talabalarning nutqiy faolligi pasayishiga, mustaqil o‘rganishga qiziqishning so‘nishiga olib keladi. Shu bois zamonaviy ta’lim tizimida xorijiy tillarni o‘qitishda motivatsiyani oshirish masalasi dolzarb ilmiy-pedagogik muammo sifatida qaralmoqda.

Motivatsiya talabani til o'rganishga bo'lgan yondashuvi va faolligini belgilovchi eng muhim omil hisoblanadi. Agar talaba tilni faqat baho yoki tashqi majburiyat sifatida qabul qilsa, uzoq muddatli natijaga erishish qiyin bo'ladi. Shu sababli pedagogik jarayonda talabani ichki rag'batini aniqlash va shakllantirish har bir til o'qituvchisi uchun dolzarb vazifa sifatida qaraladi.

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, motivatsiya faqat akademik natija uchun emas, balki shaxsning ijtimoiy muvaffaqiyati va kelajakdagi kasbiy rivojlanishi uchun ham muhimdir. Shu nuqtai nazardan, xorijiy tillarni o'qitishda motivatsiya nafaqat ta'lim jarayoni samaradorligini oshiradi, balki shaxs va jamiyatning rivojlanishiga ham hissa qo'shadi. Motivatsiyaning darajasi talabani o'z kelajagini qanday tasavvur qilishi, qaysi kasbga tayyorlanayotgani va shaxsiy ehtiyojlariga bog'liq holda o'zgaradi.

Adabiyotlar tahlili. Motivatsiya tushunchasining ilmiy-nazariy asoslari haqida o'rganar ekanmiz, motivatsiya tushunchasi psixologiya va pedagogika fanlarida keng tadqiq etilgani haqida aytib o'tgandik. Motivatsiya va uni to'g'ri talqin qilish haqida bir qator olimlarning qarashlarini ko'rib chiqamiz. A. Maslou motivatsiyani inson ehtiyojlari ierarxiyasi bilan bog'lab, bilim olish ehtiyojini shaxsning o'zini namoyon etish bosqichi bilan izohlaydi. Uning fikricha, ta'lim jarayonida ichki ehtiyojlarga tayanilgan holda shakllangan motivatsiya barqaror bo'ladi. A. Maslouning ehtiyojlar ierarxiyasi nazariyasi shuni ko'rsatadiki, shaxsning asosiy ehtiyojlari qondirilmagan bo'lsa, til o'rganishga bo'lgan motivatsiya pasayadi. Shu nuqtai nazardan, ichki va tashqi motivatsiyani uyg'unlashtirish pedagogik jarayonda muvaffaqiyatli natija beradi.

D. Makklelland motivatsiyani muvaffaqiyatga erishish istagi bilan bog'lab, o'quv faoliyatida yuqori natijalarga aynan ichki rag'bat orqali erishish mumkinligini ta'kidlaydi. Xorijiy til o'rganishda bu qarash talabani tilni real hayotiy maqsadlar bilan bog'lashida muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy tillarni o'qitish metodikasida motivatsiya masalasini chuqur tadqiq qilgan olimlardan biri R. Gardner hisoblanadi. U xorijiy tilni o'rganishdagi motivatsiyani **integrativ** va **instrumental** turlarga ajratadi. Integrativ motivatsiya o'rganilayotgan til sohiblari madaniyatiga yaqinlashish istagi bilan bog'liq bo'lsa, instrumental motivatsiya kasbiy, akademik yoki ijtimoiy manfaatlarni ko'zlaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, integrativ motivatsiya uzoq muddatli va barqaror natijalarni ta'minlaydi. Gardnerning fikricha, tilni madaniyat va muloqot vositasi sifatida qabul qilgan inson bilimni samarali qo'llaydi, chunki uning motivatsiyasi ichki ehtiyoj va qiziqishga asoslangan bo'ladi. Unga ko'ra, integrativ motivatsiya o'rganuvchini tilni amaliy va madaniy maqsadlarda qo'llashga undaydi, instrumentall motivatsiya esa ko'proq baho yoki tashqi mukofot bilan bog'liq.

Dörnyei talaba o'zini kelajakda tilni erkin qo'llay oladigan shaxs sifatida tasavvur qilsa, ichki motivatsiya kuchayishini ta'kidlaydi. Z. Dörnyei xorijiy til motivatsiyasini zamonaviy nuqtai nazardan tahlil qilib, "L2 Motivational Self System" konsepsiyasini

ilgari suradi. Ushbu modelda talabaning kelajakdagi “ideal men” obrazi muhim o‘rin egallaydi. Agar talaba o‘zini kelajakda xorijiy tilni mukammal biluvchi shaxs sifatida tasavvur qila olsa, uning o‘rganishga bo‘lgan motivatsiyasi kuchayadi.

H.D.Brouning tadqiqotlariga ko‘ra, texnologik vositalar va gamifikatsiya elementlari o‘rganuvchilarning motivatsiyasini oshirishda samarali vosita bo‘lishi mumkin.

Muhokama. Zamonaviy pedagogik adabiyotlarda motivatsiya asosan **ichki** va **tashqi** turlarga ajratiladi. Ichki motivatsiya talabaning tilni o‘rganishga bo‘lgan shaxsiy qiziqishi, o‘zini rivojlantirish istagi bilan bog‘liq bo‘lsa, tashqi motivatsiya baho, mukofot, nazorat kabi omillar orqali yuzaga keladi. Xorijiy tillarni o‘qitishda ichki motivatsiyani shakllantirish ayniqsa muhimdir. Chunki til o‘rganish jarayoni uzoq davom etadi va faqat tashqi rag‘batga asoslangan ta‘lim tezda samarasini yo‘qotadi. Shuning uchun o‘qituvchi talabalarda til orqali muloqot qilishdan zavqlanish, o‘z fikrini erkin ifodalashga bo‘lgan ehtiyojni uyg‘otishi zarur.

Xorijiy til ta‘limida motivatsiyani oshirish bir qator pedagogik omillar bilan bog‘liq. Avvalo, o‘qitish metodlari va texnologiyalarining zamonaviyligi muhim ahamiyat kasb etadi. Kommunikativ yondashuv, loyiha metodi, muammoli ta‘lim, rolli o‘yinlar talabalarning faol ishtirokini ta‘minlab, ularning tilga bo‘lgan qiziqishini oshiradi.

Shuningdek, autentik materiallardan foydalanish motivatsiyani kuchaytiruvchi samarali vosita hisoblanadi. Xorijiy til darslarida real hayotga oid matnlar, video lavhalar, podkastlar, filmlar va musiqalardan foydalanish talabalarning tilni amaliy ehtiyoj sifatida qabul qilishiga yordam beradi.

O‘qituvchining shaxsiyati ham motivatsiya shakllanishida muhim rol o‘ynaydi. Pedagogik tadqiqotlarda o‘qituvchining ijobiy munosabati, qo‘llab-quvvatlashi va adolatli baholashi o‘quvchilarning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan munosabatini belgilashi qayd etiladi. O‘qituvchi talabani xatolardan qo‘rqmasdan gapirishga undashi, til o‘rganish jarayonini tabiiy jarayon sifatida tushuntirishi lozim.

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalarning ta‘limga joriy etilishi xorijiy tillarni o‘qitishda motivatsiyani oshirishda yangi imkoniyatlar yaratdi. Onlayn platformalar, mobil ilovalar, interaktiv dasturlar o‘quvchilarning mustaqil ta‘lim olishiga sharoit yaratmoqda. Stockwellning tadqiqotlariga ko‘ra, onlayn platformalar, interaktiv o‘yinlar va real muloqot vaziyatlari talabalarning qiziqishini sezilarli darajada oshiradi. Shu bilan birga, loyihalar, prezentatsiyalar va real hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish talabalarning ichki motivatsiyasini kuchaytiradi. Chunki bunday vositalar o‘rganish jarayonini moslashuvchan, qiziqarli va individual ehtiyojlarga mos holda tashkil etish imkonini beradi. Shuningdek, gamifikatsiya elementlaridan foydalanish ham motivatsiyani oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Ball to‘plash, reytinglar, virtual mukofotlar o‘quvchilarning faol ishtirokini rag‘batlantiradi, biroq ular ichki motivatsiyani qo‘llab-quvvatlovchi tarzda qo‘llanilishi lozim. Xorijiy tillarni o‘qitishda motivatsiya shaxsiy

rivojlanish, pedagogik samaradorlik va jamiyatdagi faol ishtirokni ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Ichki va tashqi motivatsiya uyg'unligi pedagogik jarayonda samarali natija beradi, shu bilan birga talabning tilni amaliy qo'llash qobiliyatini oshiradi.

Olimlarning fikricha, motivatsiya nafaqat akademik talab sifatida, balki shaxs va jamiyat uchun strategik ahamiyatga ega. Kelajakda xorijiy tillarni o'qitishda motivatsiyani yanada rivojlantirish uchun tadqiqotlar davom ettirilishi va pedagogik amaliyotga innovatsion metodlar joriy etilishi zarur. Shu yo'l bilan til bilimining sifatli rivojlanishi, shaxsning ijtimoiy va kasbiy muvaffaqiyati ham ta'minlanadi. Ta'lim tizimida motivatsiyani oshirishga oid yangi tadqiqotlar, psixologik maslahatlar va individual yondashuvlar kiritilishi pedagogik jarayonning samaradorligini yanada kuchaytiradi. Shu tariqa, xorijiy tillarni o'qitish jarayoni nafaqat bilim berish, balki talabning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga hissa qo'shadi.

Xulosa. Xorijiy tillarni o'qitishda motivatsiya ta'lim samaradorligini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Motivatsiya yetarli darajada shakllangan ta'lim oluvchi xorijiy tilni o'zlashtirishda faol, mustaqil va mas'uliyatli bo'ladi. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ichki motivatsiyaga asoslangan ta'lim barqaror va uzoq muddatli natijalarni ta'minlaydi.

Shu bois xorijiy til o'qituvchilari ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlardan, raqamli texnologiyalardan va psixologik motivatsiya mexanizmlaridan samarali foydalanishlari zarur. Talabalarning shaxsiy qiziqishlari, ehtiyojlari va kelajak maqsadlarini inobatga olgan holda tashkil etilgan ta'lim jarayoni xorijiy tilni o'rganishga bo'lgan ijobiy munosabatni shakllantiradi va ta'lim sifatini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Brown H. D. (2007) Principles of Language Learning and Teaching. Pearson Education, (5 edition) 423 pp;
2. Dörnyei, Z. (2020). Motivation and Second Language Acquisition. Routledge;
3. https://www.routledge.com/Innovations-and-Challenges-in-Language-Learning-Motivation/Dornyei/p/book/9781138599161?utm_source=chatgpt.com
4. Gardner, R. C. (2006). The Socio-Educational Model of Second Language Acquisition: A Research Paradigm. In EUROSLA Yearbook Vol. 6, pp. 237–260;
5. <https://www.jbe-platform.com/content/journals/10.1075/eurosla.6.14gar>
6. Maslow, A. H. (1970). Motivation and Personality. Third edition;
7. Richards J., Rodgers T (2002) Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press;
8. Stockwell, G. (2019). Mobile-assisted language learning and task-based learning: The medium can make a difference. Language Learning & Technology, 23(2), 1–17.